

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ב.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ג

פרשת לאה

א. אור החיים .

פרק יג' פסוק ד':

ד) כי מנשה וגו'. ואם תאמר מעתה כי לנסותינו בא ה' נביא זה למה יומת אם דבר ה' בפייה לנסות, ונראה כי מאמר: כי מנשה, לא בא לומר כי ה' אמר לנביא לו כדברים האלה אלא בא למת טעם למופתים שנתן ה' ואמר כי מנשה וגו', וכפי זה ה' נתן מופת זה לנסות:

או אפשר כי לעולם מופת נאות זה לא עשאו ה' לנסות אלא לאשר יגידו אותות השמים נפלאים מעשה ה', ונתן טעם כי מנשה תשובה למה שיאמרו ישראל למה ה' לא הסיר המופת והאות לכל יטעו ישראל מאחרי ה' לזה אמר כי מנשה וגו' לזה הניח העולם כמנהגו, אבל זולת טעם זה ה' יעשה לכל סתמקנה ירי רשעים ולא יהיה לא אות ולא מופת:

ב. אלות

1. קרא שם את הסוק, מה קושי מוצא כאן כשנא?
2. מהי תשובתו לכך בקטע הראשון de דבריו?
3. מהי דרך פירושו בקטע השני?
4. מה מנסה הקפ"ה לפי זה?
5. מה פירושו כאן: "הניח הצולע כמנהגו"?
6. מה כוונת זאת יצחק הקפ"ה?

* * *

ג. הכתב והקבלה.

פרק יג' פסוק ז': (ו) כי יסיתך. בהגדל צין פתה, השיא, הסית, אור רש"ל שהונחה ונראה לאלם ההגה אשר תנא לו נעשותו הדבר, והנפתה עושה הדבר נעבור סגור אשר יקום מונעסו. המשיא מסייר היראה מווי שהיה נמוע מעשות הדבר מפני היראה, והנסית אומר כי פוג הדבר לעשותו לא להנאה הנושכת מונו רק למען האמת והלדק, כי יסיתך אחיך בן אונך (שיאמר כי בן נכון והגון לעבוד ע"ז פלוגית, כי ראוי היא להיות נעבדת), אם ה' הסיתך צי (נתן בלבך כי בן מות חני), ויסת את דוד גם לאמר לך מנה את ישראל (העלים מונו האיסור, ויסיתם אלהים מונו נתן בלבם כי לא נכון להם להלחם אמו כי לא היה מלך ישראל, ומלכם היה אותם לאמר לא תלחמו את הקטן ואת הגדול כי אם את מלך ישראל לבדו), וסיתו בו לבלעו חנם (הלדקת הדבר צעני), סן יסית אחכס חזקי' (לאמר כי נכון לנעוה צה'), כי ברוך בן כרי' מסיית אותך צנו, משלל אחך צדכיים עד שתחשוב כי טוב וישר להרתיק אותנו ונלצא מנרינוה למען את אותנו ציד הכשדים להמית אותנו וזה להגקס מונו על כל הרעות אשר הרעונו לך; ומכאן אמרו חכמים (סנהדרין ס"ז) כי הונסית לריך שיאמר יש יראה צמוקס פלוגי כך אוכלת כך שומת כך מנרינה כך מריעה, וכן לריך שיאמר כך היא מונחיתו וכך יפה לנו, כי זה צאמת ענין ההסתה להלדיק הדבר צעיני האדם שיאמין סכן ראוי לעשות, אבל האומר בלך ונעצוד מפני ההגה הנושכת ונע"א כלומר להסיר עריות וכיוצא בזה אין זה מסיית רק מנפתם: אשר לא ידעת אתה ואבותיך. יראה שהוא צא עליך נעענה לומר שונה שלא ענדוהו אבותיך הוא לפי שלא ידעוהו, ואילו ידעוהו צודלי לא היו מנפתים מונוה (מ"ח):

1. פרשנו מסביר את ההפדל פין: "השא, הסית" התוכל להפדיר מושאם אלה לפיו?
2. פרשנו מביא ראיוון מן הפסוקים המצויים על ידו, התוכל להפארם?
3. למה דוקא הפנאה מן הצריות מופאת על ידו להוכחת פירושו?
4. איך ולמה הוא מסביר "אשר לא ידעון אפותיק"?

* * *

ג. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן .

ישאין ספק שכל דבריו שקר שכרא מלכו, בכל זאת לכלל חומרת עונש מות לא הגיע. עונש מות, לפי הוה אמינא זאת, שמור לזה המדבר בשם עבודה זרה. במקרה של ירמיה, עדיין סבורים השרים כי דברי שקר הם, אבל היות ונאמרו בשם ה' הם לפחות לגיטימיים, אם כי לא נכונים. 33. המסקנה היא אפוא, שכל הטפה לעבודה זרה, הן מצד עבודה זרה עצמה, והן כאילו מצד השי"ת בעצמו, היא בבחינת "סרה", כלומר מופרך מעיקרו עד כדי עונש מיתה. 34. ולא שתחליפו באל אחר. 35. ואמנם בחירתו של אברהם אבינו קשורה ב"יצוה את בניו... ושמרו דרך ה'", ונעים ומירות ישראל פתח את ספרו ב"בדרך חטאים לא עמד", וחז"ל לימדונו בענין 'איוו דרך שיבור לו האדם'. הנביא הזה מסכים שנמשיך לעבוד את ה', רק צוה בשמו שנשנה את הדרך, ועל זה חייב מיתה.

ח

36. וקשה לרבינו מה בא הכתוב לחדש במתן שתי דוגמאות אלה של קרובים או רחוקים. 37. כמו בפסוק הקודם, מבאר רבינו שהכתוב בא לשלול הוה אמינא להקל על הנביא. 38. תוך התעלמות מטעמי המקרא, כדרכו של רבינו. 39. המסית הזה הוא "ליבראלי". אינו תובע ציות מידי להצעתו לעבודה זרה, אלא מוכן שנשקול ונחקור בענין. ואם 'תחילת נפילה - ניסה' (סוטה מד, ב), הרי שתחילת נפילה ברשת עבודה זרה - חקירה (או פילוסופית או אמפירית). [בזה גם מבאר רבינו את כפל הלשון ("תאבה" - "תשמע")]. 40. כדרכו בענין שני פעלים הכתובים זה אחר זה, שרבינו מפרש את השני לא כציווי כי אם כתוצאה מן הראשון. 41. "לא תשמע" במשמעות לא תקבל ("שמע ישראל"). ואילו לעיל (פסוק ד) פירש רבינו "לא תשמע" - 'לא תפנה אל דבריו לראות אם יש ממש בקצתם', כמו שפירש כאן "לא תאבה". 42. לעבוד כמיטיב או מריע. 43. וחסרון כזה באמונה בה' הוא הגורם לכך שתסטה מן הדרך, ולא החקירות הפילוסופיות עצמן, אשר לכאורה נכשלת בהן. על הקרקע הזאת של חסרון מסוים באמונה בה', יכול כל 'איזם' למצוא מקום להתגדר בו. ועל חשיבות 'ההתבוננות בגודל האל יתברך וסדרו בעולם',

פרק יג' פסוקים ו'-ט': (ו) יומת, כי דבר-סרה על-ה'. אף-על-פי שדבר בשם ה', ולא בשם עבודה-זרה, ומזה הנה נראה שלא יתחייב מיתה - כמו שגזרו זקנים באמנם על ירמיה "אין-לאיש הזה משפט-מות, כי בשם ה' אלהינו דבר אלינו" 32 (ירמיה כו, טז) - הנה זה חייב מיתה מפני שדבר סרה 12 בשמו 33. להדיחך מן-הדרך. אף-על-פי שלא אמר להדיחך מעל ה' - פי הוא אומר בשם ה' שתעבדו עבודה-זרה במצותו 34 - מכל מקום בקש "להדיחך מן הדרך אשר צוה ה' אלהיך" 35.

(ח) הקרובים אליך 36. אף-על-פי ששמע קורבתם תדע שקרוותם, ואין לחש שתטעה בהם 37. או הרחוקים ממך 36 מקצה הארץ 38. אף-על-פי ששמע הפרחק אין לחש שתלך שם לעבדם 37.

(ט) לא-תאבה לו. באמרו שתחקר לדעת אם כנים דבריו שעבודה-זרה פלוגית כך מטיבה וכך מרעה 39, ולא תשמע אליו. ובה האפן לא תשמע אליו 40, ולא תקבל ממנו לעבד 41. שאם יהיה בדבר ספק אצלך אם הוא ראוי 42, סוף שתשמע אליו 40, כי ספק פנה לא יקרה אלא מחסרון התבוננות בגדל האל יתברך וסדרו בעולם 43.

32. הפירוש המקובל בפסוק זה הוא שהשרים טענו שדברי ירמיה הם דברי אמת. ולא כך מבאר רבינו, אלא שהנביא המדבר כך בשם ה', אע"פ

1. מה הפציה האפשרית בפסוק ו' עליה מנסה פרשנו להסביר?
2. מהי אותה "דרך" עליה מדובר כאן?
3. איך הדומה לה אברהם נכנסת לכך?
4. מה ההפדל פין הקרובים לרחוקים ומה יש להנחיר?
5. מה ההפדל פין: "לא תאבה לפין לא תשמע"?
6. מה מקור הספק?

* * *

ד. ביאור יש"ד .

פרק יד' פסוקים טז', יז': (טו) את ישבי העיר החווא. האנשים הנדחים והנשים הנגרות אחריו, אבל הטף בזכרים ובנקבות אין ממתין אותן, וכן איתא בספרי, וכן דעת ר' עקיבא בתוספתא של מסכת סנהדרין: החרם. לשון כליון: אתה את העיר, שתחריב הבתים ותנתון כל בנייה: לפי חרב. מוסב על הבהמה: (יז) ואת כל שללה. רכושה אשר הוא לשלל, כי אם אין בעלים הכל הוא לשלל ולבז: כליל. מוסב על פועל השריפה, כלומר שלא ישר מהעיר ומשללה כלום: לה' אלהיך. לשמו ובשילוי: תל. גל אבנים, מגזרת הר גבוה ותלול: (יח) ולא ידבק בידך. דרך מליצה כמו שעסק בדבר מאוס וסרות, ורואה על ידו שלא ידבק בו כלום מן הדבר ההוא: מן החרם. כי גם השלל חרס כדין תשמישי ע"ז, והנה כל המלות האלה צענין עבודת האלילים כבר נכללו בפרשת משפטים במה שאמר זובח לאלהים יחרס בלתי לה' לבדו, ולפי שבאו בזהו מתמר בקי"ור, ביאר אותם הנה כפי חלקיהם:

למען ישרב ה' מחרון אפו. ולא ישחיתך צעון העיר, שכל זמן שע"ז בישראל יחיה אף ה' בהם: ונתן לך רחמים ורחמך. אין זה כפל לשון, אלא שני ענינים הם, ונתן לך רחמים ענינו שכל העמים אשר סביבותיהם ירחמו עליהם, כי על זה יורה מליצת נתינת רחמים, כמו ואל שדי יתן לכם רחמים (בראשית מ"ג י"ד), והטעם כי בעבור שעשו משפט גדול כזה לשרוף עיר אחת עם כל שללה ולהרוג כל יושביה, אולי ייראו משכניהם פן יחשבו אותם לעם אכזר אשר לו משפטים מגונים ונפסדים, ואולי יבואו עליהם למלחמה, לכן הבטיחם שיתן אותם לרחמים לפני העמים, והראיה על פירוש זה מ"ש הנביא ואתן לכם רחמים (ירמיה מ"ג י"ג), שבה פירשו כלדו ורחם אתכם וכו', אבל ורחמך הוא ענין אחר, ופירושו שהוא יתברך ירחם עליהם אם ישמרו מצותיו: וחרבך. אף שהרגת עם רב מישראל, אל תדאג שיממעט מספרך, כי השם ירבה אותך במאד מאד: (טז) כי תשמעו. נמשך למעלה, השם ירחמך וירכך אם תשמעו וכו':

שאלות

1. פרשנו מאמר שדין זה נובע רק באנשים מפוצלים, מנין לו זאת?
2. למה מוסב כל הרכוש כולל הפחמות?
3. איך ולמה הוא מספיר: "לה' אלוקים"?
4. פרשנו מספיר כאופן לא רגיל את: "נתן לך רחמים ורחמך" מה פדיון פירושו?
5. מה מביאו לכתך?
6. על מה ואיך הקפ"ה ירחם עליהם?
7. היש לך פירוש אחר?
8. מה חידושו פביאורו את פסוק י"ט?

* * *

ה. המשתדל .

פרק יד' פסוק כח':

[בח] מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה הדיא: בשנה הדיא אינו חוזר אל "תבואתך" אלא אל "מקצה ג' שנים" (וכן דעת בעל הטעמים), כלומר מקצה ג' שנים בשנה הדיא בעצמה תוציא את כל מעשר תבואתך והבחת בשעריך; ולפי הפשט הוא הנשאר ממעשר שני שלא הספיק לאכלו בירושלים, מצוות לבערו בכל שנה שלישית יחיתו ללוה ולעני. המתינה לו תורה עד ג' שנים, שיאכלהו הוא עצמו בירושלים, ומה שנשאר בשנה השלישית יצטרך לבערו ולא ימתין עוד. וזה טעם סמיכות הלוה אשר בשעריך לא תעובנו, כי אצ"פ שהמצווה לאכול מעשר שני בירושלים, ככל מקום אין רע שישאיר ממנו להאכיל ללוה שבעירו עם שאר העניים.

שאלות

1. התוכל להספיר מה פדיון הדין, מתי הוא חל וצ"ל מי?
2. לפי זה מה הקושי האפשרי בפסוק המצריך פיאור?
3. מה המצב עם הלוי?

* * *